

13/1 1961

Gud, Darwin och Butler

Den engelske idéhistorikern Basil Willey, professor i Cambridge, har utgivit en serie föreläsningar, som hölls i samband med Darwinjubileet (*Darwin and Butler*, Chatto and Windus, 16 shilling). På två punkter innehåller Willeys framställning redogörelser och analyser av stort intresse. Dels gäller det darwinismens egen utvecklingshistoria, dels den bekanta striden mellan Darwin och Samuel Butler.

Den religiösa och teologiska förskräckelsen inför Darwins lära berodde, påpekar Butler, väsentligen på att denna lära syntes förvisa "idén om Gud som världens skapare och planläggare till sådant avstånd, att denna idé förlorade all religiös mening"; slumpen tycktes träda i stället för avsikten. Darwinismen framstod alltså, mera enkelt uttryckt, som konkurrent till Bibels skapelsehistoria. Efter hand fann teologerna en utväg att försona de båda läroarna; skapelseberättelsen blev symbolisk, och Gud antogs ha planerat den utveckling av det organiska livet fram till människan som Darwin hävdade. Butler betonar att denna teologiska re-trättposition i själva verket framförts långt tidigare som en religiös utvecklingsteori; Augustinus och Thomas Aquinas i första rummet hade, om också i ytterst allmänna ordalag, framställt skapelsen så att Gud gav jorden förmåga att successivt frambringa växter, djur och människor. "I dessa dagar (skapelsedagarna) formade Gud varelserna antingen direkt eller indirekt (causaliter) och vilade sedan från sitt verk, och dock fortsätter han sitt skapelseverk även i dessa dagar genom att övervaka vad han skapat", skriver Thomas Aquinas. Både Darwin och hans motståndare var okunniga om denna teologiskt-religiösa tradition.

I den gamla striden om Darwins föregångare företräder Willey uppfattningen att de huvudsakliga momenten i darwinismen fanns hos Buffon, Erasmus Darwin och Lamarck. Men Darwin själv och hans kritiker var fixerade på den bild om den organiska naturens tillkomst i ett enda drag som främst stöddes av Linné; Darwin diskuterade visserligen sina föregångare, men det är uppenbart att han inte läst dem

ordentligt och att han därför, med rätta, kände sig oberoende av deras insatser. Den stora religiösa och vetenskapliga striden kring Darwin fick alltså, enligt Willey, sin skärpa och sin ensidighet genom deltagarnas historiska okunnet. Denna tanke har skyntat tidigare, men den torde aldrig ha utförts med sådan energi som i denna skrift.

De två senare föreläsningarna behandlar Darwin och Samuel Butler. Kristendomskritikern Butler var från början intagen av darwinismen, men blev småningom en av lärans mest ihärdiga och personligt hätskaste angripare. Butler var trots sin skepsis mot alla religiösa ideologier övertygad om en avsikt eller plan eller mening i tillvaron och blev därför benägen att i religionerna se symboler för en nödvändig och ofrånkomlig sanning. Typiskt är att han i sin "Erewhon revisited" i Erewhon finner en religion som bygger på hans egen tidigare flykt från landet och i vars lära han själv göres till Gud som "Solbarnet" (därför att han flytt i en ballong). Han vågar inte avslöja sin identitet och därmed den härskande religionen och finner saken i stort sett acceptabel: "Vår religion uppställer ett ideal som vi alla varmt känner för, men den talar också om underverk, som de flesta inte tror på... Solbarnsreligionen kommer så nära sanningen som någonting man kan antas få tag i."

På grund av denna teleologiska och pragmatiska hållning blev Butler fiendlig mot en darwinism som syntes honom avföra all tro på syfte ur världens och människornas liv. Sin viktigaste angreppspunkt fann han i Darwins framställning av variationernas uppkomst. Om väl variationer framträdde, var det rimligt att tro på att de "lämpligaste" av dem fick fortleva, men hur framkom själva variationerna? På denna punkt anknöt Butler till Lamarck och tänkte sig alltså en i naturen inlagd vilja till variation och förbättring — "tro och önskan, understödda av intelligens". Darwin hade här ingen lösning att presentera, och frågan om variationernas (eller mutationernas) uppkomst har förblivit ett stort problem i utvecklingsläran.

HERBERT TINGSTEN

H Willey

L Willey